

Zaanse Politieke Vereniging ROSA
Havenstraat 75
1506 PL Zaandam
Tel: 075 6313819

Inleiding

De Amsterdamse regio is de belangrijkste aanvoer- en opslaghaven van cacao ter wereld. Zoals bekend verondersteld mag worden, is er in de cacao teelt veel mis. Er komt slavenarbeid voor en er wordt gebruikgemaakt van kinderarbeid en zelfs kindsclaven. De cacaoprijzen zijn laag als gevolg van overproductie en speculatie, waardoor er veel armoede heerst onder cacao boeren in de derde wereld. De grootste cacao producerende landen zijn grotendeels afhankelijk van de cacao teelt, daarin gestimuleerd door het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldbank.

De slechte arbeidsomstandigheden zijn de Zaanse politieke vereniging ROSA -en gelukkig tal van anderen- een doorn in het oog. De gemeente Zaanstad verdient geld aan de overslag van deze 'foute' cacao, de regionale cacao verwerkende bedrijven uiteraard ook. Gelukkig is maatschappelijke verantwoordelijkheid inmiddels een bekend begrip in het bedrijfsleven. Zo hanteert bijvoorbeeld het Zaanse ADM Cocoa een gedragscode waarin wordt gesteld dat het bedrijf het goed voor heeft met de cacao boeren, tegenstander is van kinderarbeid en mee wil helpen de honger in de wereld te bestrijden. De Zaanse cacao handelaar Daarnhouwer & Co. meldt (ook) cacao bonen te kunnen leveren volgens de Fair Trade-voorwaarden. De goede wil is er blijkbaar, maar in de praktijk zijn de resultaten mager en blijft het marktaandeel van de mensvriendelijk geproduceerde cacao laag. Om de op papier getoonde maatschappelijke betrokkenheid en verantwoordelijkheid in de praktijk te brengen, zijn er blijkbaar andere partijen nodig die (ook) initiatieven ontplooiën. ROSA gaat er van uit dat Zaanstad graag trots is op haar bedrijven en neemt daarom het initiatief om in ieder geval een deel van die bedrijven -in dit geval de cacao(-gerelateerde) industrie- de helpende hand toe te steken.

De regio Amsterdam, 's werelds grootste cacao haven

De hoofdstedelijke havenwethouder, M. van der Horst, presenteerde in 2004 de notitie 'Ontwikkeling cacao sector in de Amsterdamse haven'. Daarin gaat hij uitgebreid in op de aanvoer, opslag en verwerking van cacao in en rond de Amsterdamse haven. Hij schrijft onder meer dat een flink deel van de overgeslagen cacao (bijna de helft van de overslag in 2003) wordt opgeslagen voor de termijnmarkt. "Deze opslag varieert per jaar en fungeert als (strategische) buffer om fluctuaties in oogsten op te vangen", aldus Van der Horst. Er is een enorme overproductie van cacao, wat de verkoopprijs behoorlijk drukt. Cacao boeren kunnen echter, mede als gevolg van productiewijze, niet zo makkelijk overstappen op een ander product.

Terwijl de prijs van cacao al jaren aan het dalen is, blijft de prijs van chocolade redelijk constant of stijgt die zelfs. Van de verkoopprijs van een chocoladereep gaat dan ook slechts een fractie naar de cacao producerende boeren. De cacao component van de productieprijs is gemiddeld slechts 15,8% en de prijs die de cacao boeren krijgen, bedraagt rond de 2,5% van de uiteindelijke retailprijs. Met andere woorden: een chocoladereep van €2,- levert de boer dus €0,05 op.

Nederland is de grootste exporteur van cacao producten wereldwijd. De twee grootste cacao verwerkers van Nederland zijn ADM Cocoa en Gerkens Cacao (Cargill). Zij zijn samen

goed voor de verwerking van ongeveer 80% van de aanvoer van cacaobonen in de regio. Verder bevinden zich in de Zaanstreek cacaohandelaars als Unicom International en Daarnhouwer & Co. De cacaoboter, -poeder en -massa wordt eveneens grotendeels in en rond Amsterdam tot eindproducten verwerkt door bedrijven als Verkade, Droste en Nestlé. Ook een cacaogereleerd bedrijf als De Vrede, dat gebruik maakt van cacaocontainerschepen, is economisch van groot belang. De Zaanstreek presenteert zich graag als *Cocoa Valley*, analoog aan *Silicon Valley*, en daar is alle reden toe. De Zaanstreek verwerkt namelijk ongeveer eenderde van alle cacao die Europa binnenkomt.

In de door wethouder Van der Horst gepresenteerde notitie is niets te vinden over de productieomstandigheden van cacao. De wethouder schrijft dat het Havenbedrijf daar geen informatie over heeft. De schrijvende omstandigheden in de cacaoteelt mogen echter algemeen bekend verondersteld worden. Ook Van der Horst erkent dat. Duidelijk is dat in (de omgeving) van de Zaanse haven veel ‘foute’ cacao wordt verhandeld. Daarmee is Zaanstad als faciliterende gemeente medeverantwoordelijk voor deze foute cacao.

Cacaoteelt en -productie

Van de cacaobonen is 70-90% afkomstig van kleine gezinsbedrijven in Ivoorkust (dat 43% van de wereldproductie in handen heeft), Ghana, Indonesië en Nigeria. Op grote plantages zijn ongeveer veertien miljoen arbeiders werkzaam. De cacao prijs is over het algemeen te laag om de cacao boer structureel een leefbaar inkomen te garanderen, dus werkt vaak het hele gezin mee, inclusief de kinderen. Daarnaast werken er vaak kinderen van verre familieleden of uit buurlanden mee, die als dwangarbeiders, lijfeigenen oftewel slaven worden beschouwd. Geschat wordt dat tienduizenden kinderen op onvrijwillige basis op cacao plantages werken, tegen geen of een extreem laag loon. De grote plantages voldoen meestal niet aan de arbeidswetten van het eigen land. De lonen van de mannelijke werknemers zijn al laag, die van vrouwen meestal nog lager. Op 90% van de plantages in Ivoorkust zou sprake zijn van een of andere vorm van slavenarbeid.¹ Er is geen geld voor scholing voorhanden, zodat de slechte arbeidssituatie niet snel zal veranderen.

Cacao boeren, met name in Afrika, zijn slecht georganiseerd, een situatie die de oplossing van problemen eveneens bemoeilijkt. De cacao sector is een ingewikkelde keten met aan het eind grote bedrijven en er tussen vele onderaannemers. Via de tussenhandel (met overslagbedrijven in onder meer Amsterdam en Zaanstad) wordt de cacao uiteindelijk in de Amsterdamse regio geraffineerd en verwerkt tot onder meer chocolade producten.

Verbetering van de arbeidsomstandigheden

In 2002 heeft de cacao-industrie, in samenwerking met de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), het initiatief genomen om kinder- en dwangarbeid uit te bannen via het *International Cocoa Initiative*. De Nederlandse Vereniging voor de Bakkerij- en Zoetwarenindustrie in hieraan deelnemer. Helaas is hier nog weinig tot niets concreets uit voortgekomen, maar de basis om te gaan bouwen aan menswaardige werkomstandigheden in de cacao sector is wel gelegd.

Naast bovenstaand initiatief is er het *Sustainable Cocoa Programme*, waarin de industrie samenwerkt met maatschappelijke organisaties om meer duurzame cacao in te kopen. Dit marktsegment is echter vooralsnog zeer klein (vergelijkbaar met het aandeel van de Max Havelaarkoffie).

's Werelds grootste cacao verwerker, het Zaanse ADM Cocoa, heeft in haar eerder genoemde ‘zakelijke en ethische gedragscode’ de volgende tekst opgenomen. “ADM steunt alleen

¹ Cijfer uit het jaar 2000.

zakenrelaties die hun personeel met waardigheid en respect behandelen, en die de lokaal geldende arbeidswetgeving respecteren. ADM zal de tewerkstelling van wettelijk minderjarigen of dwangarbeiders niet toestaan, en zal indien hiervan op de hoogte, geen gebruik maken van toeleveranciers die wel van deze vorm van arbeid gebruikmaken.” In Nederland worden de omstandigheden in de cacao-teelt dan ook een steeds belangrijker onderwerp voor de cacao-industrie. Dit gebeurt mede onder druk van de (negatieve) publiciteit als gevolg van de slechte arbeidsomstandigheden. Zo besteedt het televisieprogramma Keuringsdienst van waarde regelmatig aandacht aan misstanden in de cacao-industrie (zie ook www.rvu.nl/kvw) en voert de Consumentenbond actie om ‘foute’ cacao tegen te gaan. Gezien het bovenstaande kan geconstateerd worden dat er bij de verschillende partijen, ook bij de grote cacao-bedrijven, de wil is om de mensonterende situatie op cacao-plantages te verbeteren.

Verantwoordelijkheid van Zaanstad

In het bedrijfsleven dringt steeds meer het besef door dat maatschappelijk verantwoord ondernemen betekent dat je een ketenverantwoordelijkheid hebt. Zeker de grote cacao-bedrijven kunnen niet de verantwoordelijkheid voor de productie-omstandigheden afschuiven op de kleine boeren en de tussenhandel. Zij zullen zelf de voorwaarden moeten bepalen en zijn daar ook toe in staat.

De gemeente Zaanstad dient eveneens, in navolging van Amsterdam, haar verantwoordelijkheid te nemen in dit proces. Dat kan door samen met de cacao-bedrijven (zowel de overslag- als de verwerkingsbedrijven) en maatschappelijke organisaties een samenwerkingsverband aan te gaan waarbij alle partijen baat kunnen hebben, te beginnen met de cacao-boeren in de Derde wereld. De Amsterdamse gemeenteraad besloot op 2 november 2005, met instemming van havenwethouder Van der Horst, dit proces vorm te geven via het Gemeentelijk Havenbedrijf. Zaanstad zou er goed aan doen het Amsterdamse voorbeeld te volgen, zoals het ook bij vaststelling van de Verordening Zeehavengeld altijd in de pas loopt met het beleid van de hoofdstad.

De inzet van een *ethical partnership*, uitgevoerd door Zaanstad (de gemeentelijke afdeling Havens en vaarwegen) in samenwerking met Amsterdam (het Gemeentelijk Havenbedrijf), kan ervoor zorgen dat de cacao-productie in de gehele keten voldoet aan de normen van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) en de Internationale rechten van de mens. Dat lijkt ons toch geen vreemd streven. Voorbeelden van de normen die hiermee gepaard gaan en die nu nog op grote schaal worden geschonden, zijn het recht op organisatie, het recht op een leefbaar loon, het verbod op kinderarbeid en het verbod op slavernij. De methode die via het *ethical partnership* zou kunnen worden gekozen is het aansluiten bij de richtlijnen ten aanzien van goede en minder goede cacao die de gemeente Amsterdam wil hanteren en die voorwaarden stellen aan de productiewijze van cacao. Cacao-bedrijven die deelnemer zijn aan dit *ethical partnership* zouden een financiële beloning moeten krijgen in de vorm van een lager havengeldtarief of lagere leges.²

Amsterdam heeft er voor gekozen zich aan te sluiten bij het *International Cocoa Initiative* van de *European Cocoa Association*. Het ICI gaat landen certificeren door steekproefsgewijs de arbeidsomstandigheden te controleren, te beginnen met kinderarbeid. Hoewel deze certificeringwijze niet onafhankelijk plaatsvindt -want uitgevoerd door de cacao-industrie

² Ter vergelijking: de gemeenten Amsterdam en Zaanstad hanteren al een havengeldkorting voor zeetankers die zijn uitgerust met dubbele wanden, om zo te stimuleren dat de gevaarlijker enkelwandige tankers langzamerhand uit de vaart worden genomen.

zelf- ziet ROSA het als een eerste stap op weg naar betere arbeidsomstandigheden in de landen van herkomst. Door de gemeente Amsterdam te volgen in haar beleid de verwerkers van goede cacao te stimuleren door middel van een lager havengeld kan ook Zaanstad meehelpen de kinderarbeid en slavernij in de cacaosector terug te dringen.

Zaanse politieke vereniging ROSA
Zaanstad, december 2005

Bronnen:

ADM Cocoa – De ADM Wijze. De zakelijke en ethische gedragscode
Amsterdam Anders/De Groenen – Notitie ‘Echte wereldhaven? Geen foute cacao!’ (november 2005)
M. van der Horst – Notitie ‘Ontwikkeling cacaosector in de Amsterdamse haven’ (juni 2004)
Make trade fair – The cocoa market. A background study (mei 2002)
Notulen gemeenteraad Amsterdam (2 november 2005)
TNO Inro – Casestudie binnenhaven Zaanstad (juli 2004)
Websites:
www.fairfood.org
www.gerkenscacao.com
www.rvu.nl/kvw
www.snm.nl

Met dank aan Amsterdam Anders-De Groenen.